

Dues medalles amb enigmes

JOAN ALMIRALL

Presentem amb aquestes ratlles dues peces de difícil explicació per a nosaltres, amdues relacionades amb les sèries catalanes, i agrairíem al lector que ens en pugui donar l'explicació justificada.

La primera és una medalla francesa, que fa referència als Jocs Florals catalans, i que passem a descriure:

Anvers: Bust de Clemència Isaura, a esquerra. Darrera el cap, una petita lira. Al voltant i en llegenda interna: CLEMEN.ISAURA LUD.FLORAL. RESTAURATRIX. Al dessota, en lletres petites EUGENE DUBOIS F.

Revers: En el centre, ram de diverses flors silvestres. Al voltant, en llegenda interna, i molt separades les paraules unes d'altres: HIS IDEM SEMPER HONOS. Dessota M.DCCC.XIX. (noti's els punts que separen els números romans, cosa no gaire corrent).

Argent: 35 mm. de diàmetre. Pes: 18,60 gr. Molt bon art.

Aquesta bonica medalla presenta dos enigmes. En primer lloc, dóna a Clemència Isaura el paper de restauradora dels Jocs Florals, éssent així que sempre havíem cregut, segons el següent vers de *l'Oda a Barcelona*, de Jacint Verdaguer:

*«Ton cel te encara totes ses flors diamantines;
la pàtria té sos hèroes, ses lires los amors;
Clemència Isaura encara de roses i englantines
fa cada primavera present als Trobadors.»*

que era una dama de la Cort de Joan I, l'amador de la gentilesa, que instituí els Jocs Florals durant el seu regnat. Possiblement emparentada amb el rei, era la que lliurava els presents als guanyadors dels Jocs. Es a dir, que la referència a dita dama en aquest vers era un senzill simbolisme poètic de remembrança.

Podia haver col·laborat en la instauració, però no en la restauració, a no ésser el cas, sumament improbable, que a poc d'instaurar-se deixessin de ferse els jocs i ella els restaurés, cosa molt difícil de què succeís en tan poc temps, i més per a fer-ne una medalla que ho commemorés al cap de segles. Toca l'absurd.

Pero hi ha un segon enigma. Noti's la data en que fou feta la medalla: 1819. Suposant que la dita dama no hagués viscut en temps de Joan I, sinó en el temps de la medalla o poc abans, no hi va haver-hi restauració dels Jocs Florals fins l'any 1859,¹ és a dir, 40 anys després de l'encunyació d'aquesta peça, commemorant-se en 1908 el cinquantenari d'aquesta restauració, es a dir, la Festa que feia cinquanta després de dita restauració.

L'estil de la medalla és molt bonic, una petita obra d'art, tant del retrat —del que potser la vestimenta ajudi a l'estudi de la data en què fou fet— com del graciós pom de flors silvestres, que evocuen naturalment el nom dels Jocs.

Queden doncs dos enigmes a resoldre: el de la data en que visqué Clemència Isaura, i en segon lloc el perquè d'aquesta encunyació feta l'any 1819.

L'explicació de que s'inauguessin els Jocs per Joan I, es deixéssim córrer, després els restaurés dita dama molts anys després, i es tornessin a deixar de fer, fins tornar-se a restaurar amb continuïtat en 1859, i que no es mencionés en dita data del cinquantenari res de tot això, queda en una simple especulació que no cal dir que creiem no val la pena de pensar-hi.

Però queda la bonica medalla i la data i dedicació. On és la solució?

1. VEGIS, *Consideraciones entorn de la medalla del cinquantenari dels Jocs Florals de Barcelona* (1859-1908), apareguda en ACTA NUMISMATICA I, pàgines 193 a 197, del mateix autor.

En quant a la segona medalla, començarem per la seva descripció:

Anvers: Bust de Trótula Mendoza. Al seu voltant, en llegenda interna, TROTULA MENDOZA BARCINONIS NATA. Al dessota i entre dues estrelletes de sis puntes —o potser floretes de sis pètals— MDCCCLVI. Sota el mateix bust, en lletres petites, POMAR.

Revers: En el centre allegoria de la medicina: Cigonya, bastó d'Esculapi amb la serp enrotllada, i planta medicinal. Al voltant, en llegenda interna, CHIR. FILIA CELSI ET GALENI SOROR JUNIOR.

Coire patinat fosc, diàmetre 46,5 mm., pes: 53,50 grams.

Aquesta medalla fou presentada per l'autor, a la «EXPOSICION INTERNACIONAL LA MUJER EN LA MEDALLA», que tingué lloc a Madrid el desembre de 1968. En el Catàleg de dita exposició, fou una de les triades, figurant la fotografia de l'anvers, i a grandaria doble, amb el número 855. Dit fet tingué lloc en el Museu de la «Fàbrica Nacional de Moneda y Timbre».

També en posseïa un exemplar el colleccionista i bon amic Joan Cullell (a. C. s.), figurant en les seves documentades notes: «Aquesta medalla va ésser encunyada en 1856, en honorança de Trótula Mendoza, filla de Barcelona, que fou la primera dona que va cursar i exercir la carrera de Medicina a Espanya.»

Fins aquí, res de particular. Una bonica medalla, de molta raresa i força interessant. Un xic xocant el nom de Trótula i prou.

Però heus ací, que en el catàleg de vendes del darrer mes de març, que edita el Prof. Luigi de Nicola, a Roma, i amb el número 1409, figura —sense ésser fotografiada— la descripció de la següent medalla, que no porta data:

- A. «TROTULA» legendaria medichesa della Scuola salernitana (XI sec.). Busto a s.
- R. Vaso do cui sporge il bastone di Esculapio.
mm. 41. Catenacci. AE. FDC.

Vàrem interessar-nos tot seguit per la peça, pero ja era venuda.

Amb les dades comuns del nom, gens usual, de Trótula, allò de legendària metgessa, el bastó de Esculapi, etc., no sembla possible que no hi hagi una relació entre ambdues peces.

Es poden formular diverses hipòtesis:

Que Trótula Mendoza, filla de Barcelona, anà a Salern, a Italia, que tindria una important escola de medicina a on trobés més facilitats per estudiar la carrera que al nostre país, sobretot éssent la primera dona que a Espanya tenia aquesta vocació. Potser també a Salern va tenir alguns parents o casa coneguda a on hostatjar-se. La data del segle XI deuria referir-se a la fundació de l'Escola.

L'assumppte de «legendaria» pot significar dues coses. Una, que era un fet que corria de boca en boca, però sense ésser cert; i l'altre, que la seva fama fos tan gran que s'arribés a fer llegendaria en el sentit admiratiu. Vegi's que per la primera paraula abreujada del revers devia també haver exercit la cirurgia.

Ara bé, éssent italiana la medalla, implicaria que havia exercit allí durant bastant temps. I en quant a la medalla barcelonesa, vol dir probablement

que també exercí aquí. També podria ésser que fos perquè arribés ací la seva fama, i se li dediqués la medalla per ésser filla molt notable de la ciutat, si bé això ens sembla menys probable.

Aniria molt bé saber la data de la medalla italiana, però no consta, i en quant a Catenacci no hi havia cap altre medalla de dit escultor medallista en la citada exposició, ni he pogut saber-ne més dades.

Per què se li posà un nom tant rar, a Barcelona quant menys, com és el de Trótula? Recordi's que en diverses regions espanyoles —encara que molt rarament a Catalunya— es posava en batejar el nom del sant del dia de la naixença i que no essent català el cognom Mendoza, els seus pares o padrins podrien haver vingut d'una regió amb aquest costum, encara que ella naixés a Barcelona, o podia ja haver-lo dut altra parenta. Però cercant un origen independent del de la de la medalla italiana, topem amb la casualitat que fóra allò de dues Trótules metgesses. Massa casualitat.

Altres llunyana possibilitat: Que hagués existit abans, en la realitat o en la llegenda, una Trótula italiana metgesa, i que al adoptar la barcelonesa aquesta professió prengué aquest nom en lloc del seu. O, encara més difícil, que el seu pare fos metge i en desitjar que també ho fos algú dia la seva filla, havent-hi aquesta llegenda o aquest record, li fes posar aquest nom. En fi, deixem-ho correr doncs aniríem als absurds, cercant raons cada cop mes rebuscades.

Podria ajudar a trobar la solució, l'exàmen per persona entesa, del seu abillament —vestit, vel, etc.—, donant-nos les dades de temps i lloc, sabent-se si dita dama visqué en els anys de la medalla d'en Pomar, o molts anys abans i en quin país. Però si així fos, què es commemorava concretament l'any 1856 amb aquesta peça?

No encaixen les coses per a que es tracti de dues medalles dedicades a dues persones diferents, però tampoc lliguen moltes coses per a creure «*ipso facto*» que, com semblaria lògic, són de la mateixa persona.

Agraïrem doncs al lector competent —que pot ésser el colleccionista de medallística mèdica— si ens ajuda a resoldre aquest petit enigma o curiositat.